

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію

Мірошниченко Ірини Григорівни

«Стислий текст в українському масмедійному дискурсі»

(Дніпро, 2020, 275 с.),

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук
зі спеціальності 10.02.01 – українська мова

У сучасну теорію тексту дедалі залучається все ширше коло проблем, які стосуються новітніх типів дискурсу, зокрема медійного. Такі роботи не лише розробляють теорію окремого типу дискурсу, а й збагачують українську лінгвістику новими теоретичними узагальненнями. З цього погляду, дисертаційна робота Ірини Григорівни Мірошниченко «Стислий текст в українському масмедійному дискурсі», подана на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова, цілком на часі.

У роботі Ірина Григорівна звернулася до масмедійного дискурсу, дослідженням лінгвістичних рис якого займалися вітчизняні й зарубіжні лінгвісти, але вибрала предметом дослідження стислий масмедійний текст, тобто аспект, який є недостатньо дослідженим на матеріалі української мови.

Опонована робота має логічно упорядковану структуру, складається з анотацій, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаної літератури (396 позицій) і шести додатків. Обсяг роботи – 275 сторінок.

У вступній частині (с. 21-27) авторка переконливо обґрунтовує актуальність теми дисертації, визначає мету і завдання дослідження, його об'єкт і предмет, зв'язок з науковою темою кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара. Також у вступі окреслено матеріал для роботи – 2320 українськомовних стислих текстів, які належать до

медіадискурсу; структуру, наукову новизну; теоретичну значущість і практичну цінність.

Дисертація І.Г. Мірошніченко містить багато новітніх положень: уперше проаналізовано й описано стислі тексти українськомовного масмедійного дискурсу, встановлено й класифіковано засоби стислості в них на всіх мовних рівнях, виявлено модифікації структури стислого тексту в медіадискурсі. Запропоновано ввести в науковий обіг медіалінгвістики термін «медіасервісний текст», під яким авторка розуміє медійний текст зі згорненою структурою, який виконує номінативно-репрезентативні, акцентуаційні, навігаційні чи локаційні функції.

У першому розділі «Стислий масмедійний текст у теоретичному висвітленні» (с. 28-78) подано концептуальний апарат дослідження. Дисертантка ретельно вивчила становлення поняття «дискурс» у лінгвістиці, з'ясувала його сучасну типологію, виокремлюючи в ній масмедійний дискурс і подаючи його як предмет міждисциплінарних досліджень.

Ірина Григорівна аналізує праці багатьох учених, які займалися проблемою типології дискурсу (Е. Бенвеніст, Т. ван Дейк, Р. Якобсон, Н. Арутюнова, В. Карасик та ін.), але поза увагою авторки залишаються такі зарубіжні вчені, як П. Серію, М. Фуко, Ю. Хабермас, Р. Водак. Авторка наводить багато думок дослідників щодо підходів та визначення дискурсу, але не зовсім зрозуміло, якого погляду додержується сама дисертантка.

Навівши визначення масмедійного дискурсу в сучасній лінгвістичній науці, Ірина Григорівна узагальнює думки дослідників, аналізує дефініції стислого тексту й мовної компресії, якими послуговується у роботі, та наводить їхні провідні характеристики (с. 58).

Попри високу оцінку першого розділу, який є досить інформативним і містить відомості, які дисертантка пізніше використала для аналізу мовного матеріалу в наступних розділах, з його тексту й висновків не зовсім зрозуміло, як саме вибудовується ієрархія понять дискурсу і стислого тексту.

У другому розділі «Лінгвістичні засоби створення стислих текстів українськомовних масмедіа» (с. 79-151) І.Г. Мірошніченко вивчає різнорівневі засоби створення стислого медійного тексту. Зупинимося на деяких положеннях розділу докладніше. Говорячи про використання неадаптованих іншомовних слів та їхніх компонентів, про що йдеться на с. 90 дисертації, на наш погляд, потрібно розрізняти такі слова за ступенем асимільованості в українському культурному просторі. Так, дійсно, усі наведені приклади вжито у їхньому оригінальному правописі, латиницею. Але, наприклад, *Brexit*, на відміну від *total look*, є впізнаваним для переважної більшості українців, тому що паралельно з ним уживається асимільований відповідник *Брексит*, тимчасом як *total look* – вислів, упізнаваний лише в молодій аудиторії, або ж його значення стає зрозумілим з контексту, як і у випадку з заголовком «*Франко updated*». Авторка розглядає компресивний потенціал таких запозичень, що цілком виправдано, але не всі вони, на наш погляд, є засобами компресії. Так, заголовок «*Стримана Меган у чорному total look*» може бути перефразований без перевищення кількості друкованих знаків у «*Стримана Меган, вся у чорному / вдягнена у чорне*».

Так само, сумнівною видається компресивна сила багатьох фразеологізмів, крилатих висловів, сленгових ідіом та фраз з кінофільмів. Безперечно, вони є більш емоційно насиченими і привертають увагу читача, але вислови «*Бразилець йде з «Шахтаря» / покидає «Шахтар»*» є коротшими, ніж наведений заголовок «*Бразилець буде «рвати кігті» з Шахтаря*».

Серед іншої лексики, якою послуговуються для ущільнення інформації, дисертантка наводить **терміни і професіоналізми**, але наведені у прикладах лексеми *епідемія, противірусні препарати, таміфлю, профілактика, симптоми грипу* не мають інших, більш поширених, відповідників і не можуть вважатися засобами ущільнення інформації.

Можна також говорити про різні причини заміни українських футбольних термінів «*воротар*», «*нападаючий*», «*півзахисник*», «*ситуація поза гри*» асимільованими англійськими відповідниками *голкіпер, форвард,*

хавбек, плей-офф, які авторка наводить як такі, що «замінюють довгі дефініції позначуваних понять», але ми не вбачаємо у їхньому вживанні доведеної компресії.

Цікавими є спостереження Ірини Григорівни про граматичні засоби створення стислого тексту на морфологічному й синтаксичному рівнях. Означені питання подано на широкому тлі й залучено кількісні показники. Висновки видаються цілком правомірними, хоча, за заявленої кількості аналізованих прикладів (2320 одиниць), залучених до аналізу, було б показовим використати узагальнені цифрові показники у формі таблиць. Але це є не зауваженням, а побажанням.

Компресію на синтаксичному рівні авторка вбачає у використанні неповних, односкладних, зокрема номінативних, а також контамінованих, парцельованих речень. Особливо «скомпресованими» вона справедливо вважає номінативні односкладні речення, об'єднані в складне речення зі сполучниковим та безсполучниковим зв'язком (с. 114).

Дисертантка зараховує до засобів утворення стислості відокремлені означення та прикладки, а також вставлені та вставні конструкції. Проте, коли ці конструкції мають структуру повного поширеного підрядного речення («*Як повідомила державна служба статистики вчора, ...*» (с. 116)), на наш погляд, компресія змісту не відбувається.

Окреме місце авторка слушно відводить безсполучниковому зв'язку й відтворенню чужого мовлення. В останньому випадку Ірина Григорівна аналізує жанр інтерв'ю в друкованому масмедіа дискурсі й висновковує, що зараз є поширеним відтворення бесіди у формі діалогу, що зберігає повноту інформаційного змісту без виключення елементів інформаційної структури (с. 119), але компресивна сила таких текстів нам видається сумнівною.

Імпонує увага І.Г. Мірошніченко до явища семантичної компресії (с. 124). Безумовним досягненням роботи є також вихід на рівень інтерпретації стислого медіатексту, а саме аналіз ролі імпліцитних конструкцій (пресупозицій та комунікативних імплікатур Г.П. Грайса)

в ущільненні інформації (с. 129). Саме сприймання й інтепретацію стислого медіаповідомлення вважаємо найпродуктивнішою перспективою роботи.

Цінним є спостереження дисертантки, що прагматичне навантаження тропів та стилістичних фігур у стислому медіатексті полягає у «досягненні більш інтенсивної компресії змісту порівняно зі стилістично нейтральною лексикою» (с. 151).

Вагоме місце серед засобів побудови стислого медіатексту, як уважає Ірина Григорівна, належить графічним засобам, які візуалізують зображення та скорочують площу повідомлення. Але не зовсім зрозуміло, чому ці засоби подаються серед лінгвальних. На нашу думку, було б доречним указати, що графічні засоби уналежнюються до паралінгвальних.

В аналізованих текстах здобувачка слушно звернула увагу на те, що інверсованому порядку часто-густо підлягають додатки, особливо, якщо в їхньому складі є числова інформація, як-от: *15758 гривень на місяць заробляє глава Адміністрації президента Борис Ложкін* (с. 145). У цьому й подібних прикладах інверсії, однак, не зовсім зрозуміло, в чому полягає ущільнення тексту.

У третьому розділі «Специфічні властивості стислих текстів українського масмедійного дискурсу» (с. 152-214) І.Г. Мірошніченко всебічно аналізує властивості стислого тексту в сучасному українському масмедійному дискурсі: його структуру, характеристики, жанрову репрезентацію. Справедливими є висновки авторки про характерну для стислого медіатексту мозаїчну змістово-композиційну або урізану інформаційну структуру. Ірина Григорівна сумлінно простежує випадки, коли при створенні стислого медіатексту цілеспрямовано порушуються норми літературної мови, класифікує їх (анормативне новітнє словотворення, порушення стилістичних норм, нетрадиційне вживання розділових знаків та ін.).

Ірина Григорівна ретельно вивчила проблему використання термінів «мультимодальний» / «креолізований» / «полікодовий текст» і долучилася до

тих лінгвістів, які на українському мовному просторі все ширше використовують загальноприйнятій у світовому мовознавстві термін «мультимодальність». Похвалимо авторку й за власне трактування мультимодального тексту (с. 172), глобальної категорії, до якої вона уналежнює і стислий масмедійний текст. Безперечними надбаннями І.Г. Мірошниченко є авторська класифікація стислих текстів сучасних українських масмедіа за функційно-прагматичним призначенням (власне медійні і медіа сервісні) і їхній ретельний опис.

Загалом позитивно оцінюючи опоноване дослідження, висловимо деякі зауваження і міркування. По-перше, невпорядкованим видається використання термінів «**лінгвістичні засоби**» (с. 17, 79) і «**лінгвальні / екстралінгвальні засоби / особливості / фактори**» (с. 2, 23, 25, 30, 38, 155, 219 та ін.). По-друге, на жаль, авторкою зігноровано залучення до текстового аналізу комунікативних стратегій, хоч у вступі йдеться про їхню актуальність для сучасного дослідження медіадискурсу. По-третє, хотілося б почути, чому Ірина Григорівна надає акцентуаційну функцію лише медіасервісним стислим текстам, водночас позбавляючи власне медійні стислі тексти функції впливу, яка вважається однією з провідних прагматичних функцій дискурсу. Тим більш, у тексті роботи авторка визнає, що «*масмедіа стали основним засобом впливу на свідомість людини та інструментом формування складників світогляду*» (с. 21). По-четверте, не зовсім зрозуміло, як саме дисертантка розуміє термін «модус», про який йдеться у підрозділі 3.2 (с. 173-176), але не наводиться жодної його дефініції.

У роботі подекуди трапляються стилістичні та технічні огріхи, на які авторці слід звернути увагу, як-от: *мовознавці перемістили свою увагу в інші галузі досліджень* (с. 38), *картина ЗМІ різномаїта* (с. 48), *стремління* (с. 78), *устремління* (с. 138), *Серед відокремлених членів поширеними в СМТ привертають увагу відокремлені означення та прикладки* (с. 116), *володіють високим потенціалом* (с. 93), *за наприклад наводимо* (с. 132) та ін.

Попри висловлені у процесі розгляду дисертації зауваження запевнимо, що вони не знижують загальної високої оцінки представленого до захисту фундаментального й корисного дослідження, обґрунтованість його концептуальних засад, достовірність і переконливість наукових спостережень і висновків, які, безперечно, будуть використані для створення теоретичних курсів зі стилістики української мови, інтерпретації тексту, теорії комунікації. Перспективність праці вбачаємо у можливості застосування її теорії для навчання журналістів, залученні новітніх підходів до укладання текстів у дискурсі ЗМІ.

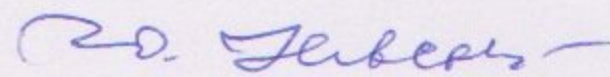
Дисертації І.Г. Мірошніченко властива продуманість структури, послідовність наукових позицій, ретельність добору фактичного матеріалу. Наукова література використовується доречно. Позитивно оцінюємо й той факт, що дисертантка опрацювала 52 наукові джерела англійською, німецькою та французькою мовами. Висновки до кожного з розділів випливають зі змісту відповідних структурних частин. Загальні висновки слід визнати такими, що синтезують отримані результати в межах розглянутих розділів (с. 215-222). Застосовані в роботі методи (емпіричний (прийом суцільної вибірки), дедукції та індукції, кількісних підрахунків, дескриптивний, контекстно-ситуативний аналіз дискурсу, компонентний аналіз) відповідають методиці дослідження тексту, а також є найбільш релевантними для добору й максимально повного вивчення стислих медійних текстів.

Результати дослідження апробовано на наукових конференціях різного рівня, основні положення роботи висвітлено в 24 друкованих працях, з яких 12 надруковано в наукових фахових виданнях України, 1 – у періодичному науковому виданні іншої держави, 11 – в інших виданнях. Публікації здобувачки, а також її автореферат засвідчують широке висвітлення в них основного змісту роботи. Автореферат дисертації відповідає змісту і структурі роботи, укладений у повній відповідності до вимог ДАК МОН України.

З огляду на це, зміст дисертації і автореферату дає підстави стверджувати, що робота Ірини Григорівни Мірошниченко «Стислий текст в українському масмедійному дискурсі» є завершеним ґрунтовним дослідженням, повністю відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ №656 від 19.08.2015 та №567 від 27.07.2016), а її авторка заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова.

Офіційний опонент –

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської
фонетики і граматики
Харківського національного
педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

Ю. В. Невська

